

مدل یابی گرایش به اعتیاد بر اساس صفات مدل پنج عاملی شخصیت با میانجی گری تاب آوری در دانشجویان

مهناز مغاللو^۱، یاسر والیوند^۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۲/۱۷ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۳/۱۵

چکیده

هدف: پژوهش حاضر با هدف مدل یابی گرایش به اعتیاد بر اساس صفات مدل پنج عاملی شخصیت با میانجی گری تاب آوری انجام شد. **روش:** پژوهش حاضر توصیفی-همبستگی از نوع مدل سازی معادلات ساختاری بود. جامعه آماری این پژوهش شامل دانشجویان دانشگاه آزاد شهر مسجد سلیمان در سال ۱۳۹۸ بود. ۲۱۷ نفر از دانشجویان با استفاده از فرمول کوکران با روش نمونه گیری در دسترس انتخاب شدند. شرکت کنندگان پرسش نامه تاب آوری، پرسشنامه ویژگی های شخصیتی و همچنین پرسشنامه گرایش به اعتیاد را پاسخ دادند. همبستگی پیرسون، مدل یابی معادلات ساختاری و بوت استروپ روش های مورد استفاده برای تحلیل داده ها بودند. **یافته ها:** نتایج برازش مدل فرضی پژوهش را تایید کرد. تنها صفت دلپذیرخویی برازش خوبی با مدل نشان نداد که بعد از اصلاحات حذف گردید و مدل بهبود یافت. چهار ویژگی مدل پنج عاملی شخصیت شامل روان رنجورخویی، برون گرایی، گشودگی نسبت به تجارب و باوجدان بودن به صورت مستقیم با تاب آوری رابطه داشتند. همچنین این ویژگی ها رابطه غیرمستقیمی با میانجی گری تاب آوری، با میزان گرایش به اعتیاد داشتند. **نتیجه گیری:** با توجه به نتایج می توان گفت که ویژگی های شخصیتی با تعدیل تاب آوری موجب کاهش گرایش به اعتیاد در دانشجویان می شود و داشتن تاب آوری در برابر استرس می تواند نقش صفات شخصیت بر میزان گرایش دانشجویان به اعتیاد را تعدیل کند.

کلید واژه ها: تاب آوری، مدل پنج عاملی شخصیت، گرایش به اعتیاد

۱. نویسنده مسئول: استادیار، گروه روانشناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران. پست الکترونیک:

m.moghanloo@pnu.ac.ir

۲. کارشناسی ارشد روانشناسی بالینی، گروه روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد ساوه، ساوه، ایران

مقدمه

استفاده مواد مخدر یکی از مهم‌ترین مسائل سلامتی، روانی اجتماعی و اقتصادی اجتماعی در کلیه جوامع است که می‌تواند منجر به مشکلات بسیاری برای فرد معتاد و خانواده و جامعه شود. ایران یکی از کشورهایی است که شیوع استفاده از مواد مخدر در سال‌های اخیر در میان جوانان آن رو به فزونی است (مرادی نظر، نجفی، جلیلیان و پاسدار، ۲۰۲۰). بر اساس آمار سازمان بهداشت جهانی ایران بالاترین میزان مصرف تریاک و مواد افیونی را دارد که سه برابر از میانگین کلی مصرف در دنیا بیشتر است (سروش، نعمت شاهی، زرمهری، نخعی و مهرپور، ۲۰۱۹).

اختلال وابستگی مواد به عنوان یک بیماری چند عاملی مطرح است و عوامل متعددی در آن دخیل هستند. در بین این عوامل، الگوها، سنخ‌ها و صفات نسبتاً پایدار شخصیتی عامل کلیدی است. نتایج پژوهش‌های زیادی به ویژه در مورد خصوصیات شخصیتی نظیر هیجان خواهی و تکانشگری به عنوان صفات پیش‌بینی کننده گرایش به اعتیاد توافق دارند (هیل، وایت، چانگ، هاکنس و کاتالانو^۱، ۲۰۰۰؛ چاسین، پیت و پروست^۲، ۲۰۰۲). یکی از فرضیه‌های اثرگذاری شخصیت به عنوان فرضیه بیماری‌پذیری ارثی شخصیت^۳ مطرح می‌کند که شخصیت عامل مهمی در تبیین رفتارهای غیر قابل کنترل مانند اختلال وابستگی به مواد و الکل است (کروگر^۴ و همکاران، ۲۰۰۲). بررسی پیشینه پژوهش در مورد ارتباط مدل پنج عاملی شخصیت و گرایش به اعتیاد نشان می‌دهد در بیشتر پژوهش‌ها (کندی^۵ و همکاران، ۲۰۱۹؛ جی و ویلی^۶، ۲۰۱۶؛ لی و مالسیش^۷، ۲۰۱۶؛ گاتمن^۸، ۲۰۱۵؛ گرشاوی، ۱۳۹۵؛ ابهری، ۱۳۹۶؛ حمید، ۱۳۹۴؛ محمدی احمدی آبادی و گلستانی نژاد، ۱۳۹۹) صفت روان رنجورخویی با افزایش گرایش به اعتیاد همراه بوده‌است. با این حال در مورد چهار صفت دیگر از صفات مدل پنج عاملی نتایج متفاوت است. برای نمونه در پژوهش جی و ویلی (۲۰۱۶) با گروه نمونه دانش آموزان دختر بین بقیه صفات و گرایش به اعتیاد ارتباط

۲۶۸

268

سال شانزدهم، شماره ۳، پیل ۱۴۰۱
Vol. 16, No. 63, Spring 2022

1. Hill, White, Chung, Hawkins & Catalano
2. Chassin, Pitts & Prost
3. Personality diateses
4. Krueger

5. Kennedy
6. Jiy & Wiley
7. Lee & Masish
8. Gottman

معناداری دیده نشد. همچنین لی و مالسیس (۲۰۱۶) نشان دادند که رابطه منفی بین صفت برونگرایی و گشودگی، باوجدان بودن و دلپذیرخویی با گرایش به اعتیاد وجود دارد و مشخص شد که برونگرایی، باوجدان بودن و نیز گشودگی پیش‌بینی کننده کاهش گرایش به اعتیاد هستند. گاتمن (۲۰۱۵) نیز نشان داد صفات برونگرایی، دلپذیرخویی و باوجدان بودن با اعتیادپذیری رابطه معکوس دارند. در پژوهش ابهری (۱۳۹۶) برونگرایی، باوجدان بودن، گشودگی و دلپذیرخویی با گرایش به اعتیاد رابطه منفی داشتند. ولی در پژوهش گرشاوی (۱۳۹۵) فقط دو صفت برونگرایی و گشودگی توانستند میزان اعتیادپذیری دانش آموزان دختر دبیرستانی را به صورت منفی پیش‌بینی کنند. در پژوهش حمید (۱۳۹۴) برون گرایی، باوجدان بودن و گشودگی با گرایش به اعتیاد رابطه منفی داشتند. در پژوهش محمدی احمدآبادی و گلستانی نژاد (۱۳۹۹) برونگرایی، دلپذیرخویی و باوجدان بودن با آمادگی به اعتیاد رابطه معکوس داشتند ولی بین گشودگی به تجربه و آمادگی برای اعتیاد ارتباطی وجود نداشت.

یکی دیگر از ابعاد مهم روانشناختی که میزان آن می‌تواند در گرایش به اعتیاد موثر باشد، تاب‌آوری است. مطالعه جبریلی، حبیبی و ناظمی (۲۰۱۹) حاکی از آن است که، تاب‌آوری پایین، به‌طور معناداری با گرایش به اعتیاد ارتباط دارد. تاب‌آوری پایداری در برابر آسیب‌ها یا شرایط تهدید کننده است و تاب‌آوری پایین منجر به اختلال در سلامت جسم و روان می‌شود (اسمعیل خانی، احدی و مظاهری، ۱۳۹۲؛ قبری و فولادچنگ، ۱۳۹۴). یروف و سفین^۱ (۲۰۱۷) به بررسی رابطه تاب‌آوری و ناگویی هیجانی با گرایش به اعتیاد پرداختند و گزارش کردند که بین تاب‌آوری و گرایش به اعتیاد رابطه منفی معناداری وجود دارد و مشخص شد که تاب‌آوری پیش‌بینی کننده معناداری برای کاهش گرایش به اعتیاد است. کاسجین، لاجین و اوینگ^۲ (۲۰۱۸) در طی پژوهشی دیگر به رابطه کیفیت زندگی و تاب‌آوری با اعتیادپذیری در دانش آموزان دبیرستانی پرداختند. نتایج نشان داد که همبستگی معکوسی بین تاب‌آوری با اعتیادپذیری وجود دارد و مشخص شد که تاب‌آوری پیش‌بینی کننده معناداری برای کاهش اعتیادپذیری می‌باشد. هلینسون و

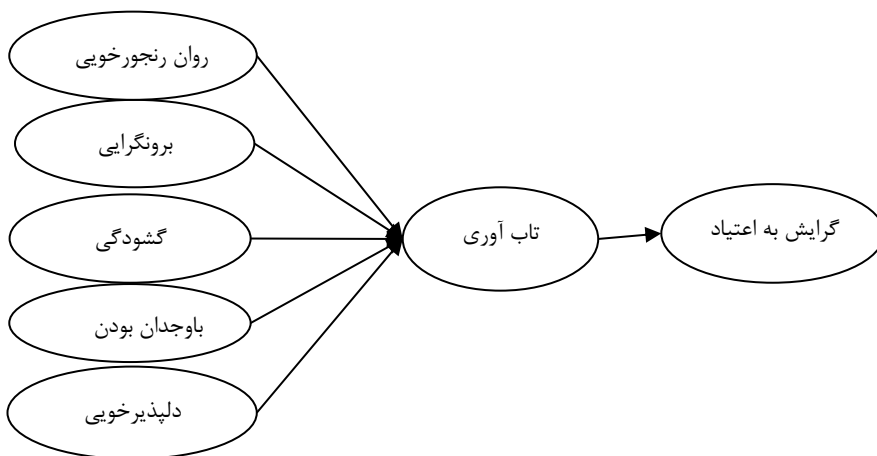
میلنر^۱ (۲۰۱۶) نیز در پژوهشی نشان دادند که تاب‌آوری پیش‌بینی‌کننده معناداری برای کاهش گرایش به اعتیاد می‌باشد. جودیت و فینی^۲ (۲۰۱۶) نشان دادند که کیفیت زندگی و تاب‌آوری با گرایش به اعتیاد رابطه معکوسی دارد و نیز مشخص شد که تاب‌آوری پایین می‌تواند افزایش گرایش به اعتیاد را پیش‌بینی کند. در پژوهش جکسون و وراتی^۳ (۲۰۱۴) نیز بین تاب‌آوری با گرایش به اعتیاد نوجوانان رابطه معکوسی وجود داشت. خانزاده (۱۳۹۶) نشان داد تاب‌آوری به صورت منفی پیش‌بین گرایش به اعتیاد در نوجوانان است. آزادی، رسولی و عشایری (۱۳۹۵) در پژوهشی با بررسی رابطه تاب‌آوری و استرس ادراک شده با اعتیادپذیری جوانان نتیجه‌گیری کردند تاب‌آوری پیش‌بینی‌کننده منفی اعتیادپذیری در دانشجویان است. در پژوهش محمدی‌پور (۱۳۹۵)، قادری و آرمان (۱۳۹۵)، قهرمان و بسطامی (۱۳۹۵)، نتایج نشان داد تاب‌آوری می‌تواند کاهش گرایش به اعتیاد در نوجوانان دبیرستانی را پیش‌بینی کند. هاشمی (۱۳۹۴) در پژوهشی نشان داد تاب‌آوری بهترین پیش‌بینی‌کننده به شکل منفی برای اعتیادپذیری دانشجویان دختر به شمار می‌آید. با این حال در تحقیق علایی خرایم، بشرپور، حاجلو و نریمانی (۱۴۰۰) تاب‌آوری نقشی در پیش‌بینی گرایش به اعتیاد نشان نداد و بنابراین نتایج پژوهش‌ها در این زمینه همسو نیستند.

در مورد ارتباط تاب‌آوری با صفات مدل پنج عاملی شخصیت در پژوهشی که توسط شفیع‌زاده (۱۳۹۶) با هدف بررسی رابطه پنج عامل بزرگ شخصیت با تاب‌آوری صورت گرفت، نتایج حاکی از وجود رابطه منفی بین روان‌رنجورخویی و تاب‌آوری و به علاوه رابطه مثبت بین برونگرایی و دل‌پذیرخویی با تاب‌آوری بود. در پژوهش دیگری که توسط کمپبل سیلز، کوهن و استین^۴ (۲۰۰۶) در گروهی از دانشجویان انجام شد، نتایج حاکی از ارتباط منفی تاب‌آوری با روان‌رنجورخویی و ارتباط مثبت تاب‌آوری با برونگرایی و باوجدان بودن بود. با توجه به پیشینه پژوهش و نقش مهم پنج عامل بزرگ شخصیت در گرایش به اعتیاد و همچنین نقش مهم تاب‌آوری در گرایش به

1. Helinsoon & Milner
2. Judith & feeny

3. Jacson & Werati
4. Campbell-Sills, Cohen & Stein

اعتیاد، پژوهش حاضر با هدف مدل‌یابی ساختاری گرایش به مواد مخدر بر اساس پنج عامل بزرگ شخصیت با توجه به نقش میانجی گر تاب‌آوری، در قالب مدل زیر انجام شد.

شکل ۱: مدل مفهومی پژوهش

روش

جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری

پژوهش حاضر توصیفی-همبستگی از نوع معادلات ساختاری بود. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه دانشجویان دانشگاه آزاد شهر مسجد سلیمان در سال ۱۳۹۸ شامل ۷۴۹ دانشجوی (۳۰۹ پسر و ۴۴۰ دختر) بود. برای تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شد. نتایج محاسبه نشان داد با سطح خطای ۵ درصد برای جامعه آماری با حجم ۷۴۹ نفر حداقل حجم نمونه برابر با ۲۵۴ نفر است و تعداد ۲۵۵ نفر به عنوان حجم نمونه با روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. ملاک ورود تحصیل حداقل ۴ ترم در دانشگاه مسجد سلیمان و سن ۲۰ تا ۳۵ سال بود. به دلیل ریزش نمونه و عدم پاسخدهی، نمونه نهایی پژوهش شامل ۲۱۷ دانشجوی (۱۰۵ دختر و ۱۱۲ پسر) شد. برای تحلیل داده‌ها از روش همبستگی پیرسون در نرم‌افزار اسپاس و همچنین روش مدل‌سازی معادلات ساختاری در نرم‌افزار آموس استفاده شد.

ابزار

پرسشنامه تاب‌آوری: کونور و دیویدسون^۱ (۲۰۰۳) این پرسشنامه را به منظور سنجش تاب‌آوری تهیه نمودند. این مقیاس دارای ۲۵ گویه می‌باشد و سازه تاب‌آوری را بر اساس مقیاس ۵ درجه‌ای لیکرت می‌سنجد که به هر سوال نمره صفر (کاملاً نادرست) تا نمره ۴ (همیشه درست) داده می‌شود. دامنه نمره‌گذاری آن بین ۰ تا ۱۰۰ است و نمره بیشتر نشان‌دهنده تاب‌آوری بالای فرد است. کونور و دیویدسون ضریب آلفای کرونباخ مقیاس تاب‌آوری را ۰/۸۹ گزارش کرده‌اند. همچنین ضریب پایایی حاصل از روش بازآزمایی در یک فاصله ۴ هفته‌ای ۰/۸۷ بوده است. شاکری‌نیا و محمدپور (۱۳۸۹) ضریب پایایی این پرسشنامه را از طریق آلفای کرونباخ ۰/۹۰ به دست آوردند. مشعل‌پور (۱۳۸۹)، به نقل از شاکری‌نیا و محمدپور، (۱۳۸۹) در پژوهشی از طریق همبسته نمودن آن با مقیاس سرسختی روانشناختی اهواز با محاسبه ضریب همبستگی ۰/۶۴ نشان داد که این پرسشنامه از اعتبار نسبتاً بالایی برخوردار است و نیز پایایی پرسشنامه را با روش آلفای کرونباخ ۰/۸۸ گزارش کرد. در پژوهش حاضر ضریب همسانی درونی برای متغیر تاب‌آوری برابر با ۰/۷۶ به دست آمد.

۲۷۲

272

۲- پرسشنامه شخصیت نئو فرم کوتاه: فرم کوتاه آزمون نئو توسط مک کری و کاستا (۱۹۸۷) تهیه شد و دارای ۶۰ سوال می‌باشد. این آزمون پنج ویژگی شخصیتی روان رنجورخویی، برون‌گرایی، گشودگی، دلبذیرخویی و باوجدان بودن را می‌سنجد. هر کدام از ویژگی‌ها در این آزمون با ۱۲ سوال مورد سنجش قرار می‌گیرند. نمره‌گذاری این مقیاس در یک طیف از صفر (کاملاً موافقم) تا ۴ (کاملاً مخالفم) قرار می‌گیرد. مک کری و کاستا (۲۰۰۴)، به نقل از ساعتچی و همکاران، (۱۳۹۰) در تحقیقی ضریب اعتبار پرسشنامه مذکور را از طریق همبسته کردن با آزمون ۲۴۰ سوالی برای پنج ویژگی شخصیتی روان رنجورخویی، برون‌گرایی، گشودگی، دلبذیرخویی و باوجدان بودن به ترتیب ۰/۴۴، ۰/۴۹، ۰/۴۲، ۰/۵۱ و ۰/۵۴ گزارش کرده‌اند. خرمایی و فرمانی (۱۳۹۳) پایایی پرسشنامه را با روش آلفای کرونباخ برای ویژگی روان‌رنجورخویی ۰/۸۳، برون‌گرایی ۰/۷۲،

گشودگی ۰/۶۹، دلپذیرخویی ۰/۸۳ و باوجدان بودن ۰/۸۱ گزارش کردند. در پژوهش حاضر ضریب همسانی درونی برای پنج صفت روان رنجورخویی، برونگرایی، گشودگی، دلپذیرخویی و گشودگی به ترتیب ۰/۸۶، ۰/۷۸، ۰/۶۵، ۰/۶۱ و ۰/۸۳ به دست آمد.

۳- مقیاس آمادگی به اعتیاد: این مقیاس توسط زرگر (۱۳۸۵) ساخته شد که از دو عامل تشکیل شده و دارای ۳۶ گویه می باشد. نمره گذاری هر سوال بر روی یک پیوستار از صفر (کاملاً مخالفم) تا ۳ (کاملاً موافقم) می باشد. در این پرسشنامه سوالات ۵، ۶، ۱۱، ۱۲، ۱۸، ۱۹، ۲۳، ۲۴، ۲۸، ۳۱، ۳۲، ۳۳، ۳۴ و ۳۶ به صورت معکوس نمره گذاری می شوند (شاهرخی، ۱۳۹۳). شاهرخی (۱۳۹۳) اعتبار آن را از طریق همبسته کردن آن با مقیاس ۲۵ ماده ای فهرست علائم بالینی ۰/۴۵ محاسبه کرد و پایایی پرسشنامه با روش آلفای کرونباخ ۰/۹۰ گزارش کرد. ضریب همسانی درونی در پژوهش حاضر برابر ۰/۸۳ بود.

یافته ها

در افراد نمونه، ۱۶/۱ درصد (۳۵ نفر) در گستره ی سنی ۲۰ تا ۲۲ سال، ۳۵/۹ درصد (۷۸ نفر) در گستره ی سنی ۲۳ تا ۲۵ سال، ۳۶/۴ درصد (۷۹ نفر) در گستره ی سنی ۲۶ تا ۲۸ سال و ۱۱/۵ درصد (۲۵ نفر) در گستره ی سنی ۲۹ تا ۳۱ سال بودند. آماره های توصیفی برای متغیرهای پژوهش در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱: میانگین، انحراف معیار و آزمون شاپیرو-ویلک متغیرهای پژوهش

متغیر	میانگین	انحراف معیار	آزمون شاپیرو-ویلک	آماره
تاب آوری	۵۲/۹۰	۱۳/۹۷	۰/۸۹	۱۰/۰
روان رنجورخویی	۲۱/۵۰	۶/۲۵	۰/۹۵	۳۹/۰
برون گرایی	۲۷/۲۷	۶/۰۵	۹۴/۰	۱۹/۰
گشودگی	۲۶/۵۵	۴/۷۰	۰/۸۷	۰/۰۷
دلپذیر خویی	۲۸/۵۲	۴/۸۰	۰/۹۶	۰/۱۱
باوجدان بودن	۳۰/۴۹	۶/۴۵	۰/۸۸	۰/۰۶
گرایش به اعتیاد	۴۸/۶۹	۱۱/۷۲	۰/۸۶	۰/۴۸

به منظور بررسی نقش میانجی تاب آوری در رابطه بین گرایش به اعتیاد و صفات شخصیت از معادلات ساختاری استفاده شد. قبل از اجرای معادلات ساختاری، پیش فرض

نرمال بودن داده‌ها بررسی شد. برای نرمال بودن داده‌ها از آزمون شاپیرو ویلک استفاده شد. همان‌طور که نتایج جدول ۱ نشان می‌دهد، نتایج غیر معنادار آزمون شاپیرو ویلک ($p > 0/05$) برای متغیرهای پژوهش تایید کننده نرمال بودن توزیع داده‌ها بود. با توجه به این که ماتریس همبستگی، مبنای تجزیه و تحلیل مدل‌یابی معادلات ساختاری می‌باشد، لذا قبل از پرداختن به آزمون الگوی نظری، ماتریس همبستگی بین متغیرهای پژوهش در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲: ماتریس همبستگی میان متغیرهای پژوهش

متغیرها	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۱- گرایش به اعتیاد	۱						
۲- تاب‌آوری	$-0/62^{**}$	۱					
۳- روان رنجورخویی	$0/37^{**}$	$0/38^{**}$	۱				
۴- دلپذیر خویی	$-0/27^{**}$	$-0/20^{**}$	$-0/38^{**}$	۱			
۵- باوجدان بودن	$-0/29^{**}$	$-0/37^{**}$	$0/39^{**}$	$-0/35^{**}$	۱		
۶- گشودگی	$-0/13^{**}$	$-0/16^{**}$	$0/05$	$-0/12^{**}$	$-0/18^{**}$	۱	
۷- برونگرایی	$-0/43^{**}$	$-0/32^{**}$	$0/45^{**}$	$-0/30^{**}$	$-0/44^{**}$	$-0/19^{**}$	۱

نتایج جدول ۲ نشان می‌دهد که بین متغیرهای پژوهش همبستگی‌های معناداری در سطوح $0/05$ و $0/01$ وجود دارد. تنها بین دو متغیر گشودگی و روان رنجورخویی رابطه معنار دار مشاهده نمی‌شود. بنابراین، با توجه به همبستگی معنادار بین متغیرهای پژوهش، می‌توان از روش مدل‌سازی معادلات ساختاری استفاده کرد. نتایج مربوط به شاخص‌های برازش مدل در جدول ۳ ارائه شده است که بر اساس معیار هو و بنتلر (۱۹۹۹) الگوی نهایی از برازش مطلوبی برخوردار است.

جدول ۳: برازش الگوی پیشنهادی و الگوی اصلاح شده اول و الگوی نهایی مدل

شاخص برازندگی	X^2/df	GFI	AGFI	IFL	TLI	CFI	NFI	RMSEA
الگوی پیشنهادی	۶/۸۷	۰/۹۶	۰/۸۲	۰/۹۲	۰/۷۶	۰/۹۳	۰/۹۲	۰/۱۳
الگوی اصلاح شده اول	۶/۰۶	۰/۹۶	۰/۸۵	۰/۹۲	۰/۷۸	۰/۹۳	۰/۹۲	۰/۱۲
الگوی نهایی	۲/۷۶	۰/۹۸	۰/۸۴	۰/۹۷	۰/۹۱	۰/۹۶	۰/۹۶	۰/۰۶
مقادیر قابل قبول	$3 \leq$	$\leq 0/90$	$\leq 0/90$	$\leq 0/90$	$\leq 0/90$	$\leq 0/90$	$\leq 0/90$	$0/08 \leq$

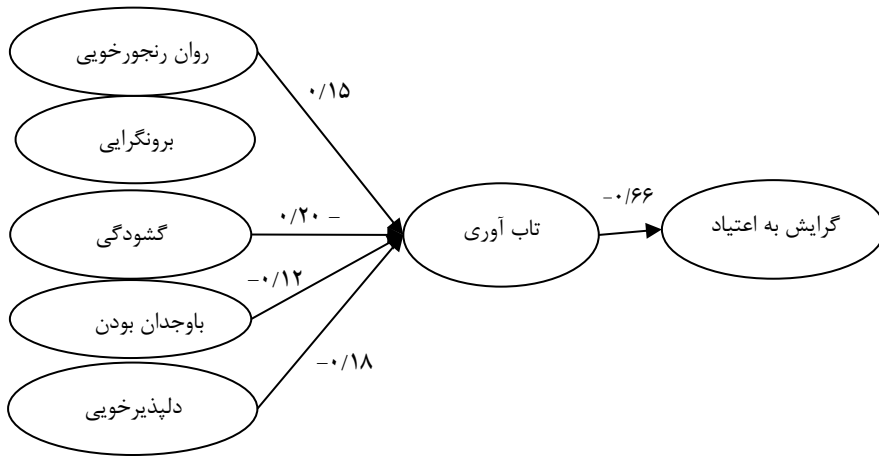

نتايج برازش الگوى پيشنهادهى نشان داد الگو نياز به بهبود دارد. گام بعدى ارتقا معذورات خطاى تقريب برازندگى الگوى پيشنهادهى از طريق حذف مسير غيرمعنى دار بود. بنابر اين مسير غيرمعنى دار (دلپذيرخويى به تاب آورى) حذف شد (الگوى اصلاح شده اول). در نهايت بر اساس شاخص اصلاحي خطاهاى متغيرهاى تاب آورى و گرايش به اعتياد متصل شدند (الگوى نهايى). نتايج مربوط به ضرايب مسير و معنى دارى آنها در جدول ۴ آورده شده است.

جدول ۴: ضرايب مسير الگوى نهايى

پيش بين	ملاك	β	ضريب T	S.E	سطح معنادارى
روان رنجورخويى	تاب آورى	۰/۱۵	۴/۳۶	۰/۲۰۸	۰/۰۱
دلپذيرخويى	تاب آورى	-۰/۰۸	-۳/۴۴	۰/۲۰۰	۰/۰۶
باوجدان بودن	تاب آورى	-۰/۲۰	-۳/۹۱	۰/۴۳۶	۰/۰۱
گشودگى به تجربه	تاب آورى	-۰/۱۲	-۲/۳۳	۰/۱۸۷	۰/۰۱
برونگرآيى	تاب آورى	-۰/۱۸	-۳/۵۱	۰/۳۲۱	۰/۰۱
تاب آورى	گرايش به اعتياد	-۰/۶۶	-۴۶/۴	۰/۳۹۸	۰/۰۱

همان طور كه جدول ۴ نشان مى دهد تمام مسيرهاى مستقيم از نظر آمارى معناردار بودند؛ درحالى كه ضريب مسير دلپذيرخويى به تاب آورى در مسيريابى پژوهش حاضر معنى دار نبود، از اين رو مسير دلپذيرخويى به دليل غير معنى دار بودن در الگوى نهايى كنار گذاشته شد. مدل نهايى پژوهش همراه با مسيرها و جهت آنها و ضرايب بتا در شكل ۲ آمده است.

شکل ۲: الگوی نهایی پژوهش

جهت بررسی معناداری مسیرهای غیر مستقیم از طریق تاب آوری از آزمون بوت استروپ با باز نمونه گیری ۲۰۰۰ نمونه استفاده شد که نتایج آن در جدول ۵ آورده شده است.

جدول ۵: اثرات مستقیم و غیر مستقیم متغیرها

سطح معناداری	اثر غیر مستقیم		متغیر ملاک	متغیر میانجی	متغیر پیش بین
	حد بالا	حد پایین			
۰/۰۱	۰/۲۷	۰/۱۱	گرایش به اعتیاد	تاب آوری	روان رنجور خویی
۰/۰۶	۰/۰۴	-۰/۴۰	گرایش به اعتیاد	تاب آوری	دلپذیر خویی
۰/۰۱	-۰/۱۴	-۰/۵۲	گرایش به اعتیاد	تاب آوری	باوجدان بودن
۰/۰۵	-۰/۰۹	-۰/۴۳	گرایش به اعتیاد	تاب آوری	گشودگی به تجربه
۰/۰۱	-۰/۳۸	-۰/۷۹	گرایش به اعتیاد	تاب آوری	برونگرایی

نتایج مندرج در جدول ۵ نشان داد که تاثیر غیر مستقیم دلپذیر خویی بر گرایش به اعتیاد از طریق نقش میانجی تاب آوری، معنادار نبود ($p > ۰/۰۵$)، زیرا حد پایین -۰/۴۰ و حد بالا ۰/۰۴ در دامنه صفر قرار گرفتند؛ بنابراین این رابطه واسطه‌ای از نظر آماری معنی دار نیست، در حالی که در مورد سایر مسیرها صفر درون فاصله اطمینان قرار نمی‌گیرد و بنابراین در مورد سایر مسیرها، رابطه واسطه‌ای تاب آوری میان صفات شخصیت و گرایش به اعتیاد از نظر آماری معنی دار هستند.

بحث و نتیجه گیری

هدف از پژوهش حاضر بررسی نقش واسطه‌ای تاب‌آوری در رابطه میان پنج صفت شخصیتی مدل پنج عاملی شخصیت و گرایش به اعتیاد در دانشجویان بود. پژوهش حاضر نشان داد تاب‌آوری رابطه مستقیم با گرایش به اعتیاد در دانشجویان دارد. در تبیین این یافته می‌توان گفت طبق دیدگاه گارمزی و ماستن^۱ (۱۹۹۱) تاب‌آوری یک فرآیند توانایی سازگاری موفقیت‌آمیز با شرایط تهدیدکننده است که سازگاری مثبت در واکنش به شرایط ناگوار را تقویت می‌کند و این توانمندی در دانشجویان به دلیل افزایش رفتار تاب‌آورانه در شرایط ناگوار، گرایش به اعتیاد را کاهش می‌دهد. هو، زانگ و وانگ^۲ (۲۰۱۵) بیان کردند وجود تاب‌آوری باعث می‌گردد افراد احساسات منفی و مثبت را تعدیل کنند، موقعیت را درک کنند، یاد بگیرند چگونه رفتارشان را مدیریت کنند و این سازماندهی ظرفیت روانی، ذهنی میزان گرایش به سمت اعتیاد را کاهش می‌دهد. فردریکسون^۳ (۲۰۰۴) بیان کرد افراد دارای ویژگی تاب‌آوری در هنگام مقابله با رویدادهای منفی، بازگشت مؤثری به شرایط و موقعیت قبلی نیز دارند و این ویژگی سبب خودتنظیمی می‌شود. تاب‌آوری سبب رشد هوشمندانه و توانایی به تعویق انداختن احساسات ناخوشایند، توانایی درگیر شدن یا گریز از یک هیجان منفی به صورت مناسب و توانایی کنترل عاقلانه می‌شود و به دلیل اینکه احساس سازگاری با شرایط سخت را افزایش می‌دهد، سبب می‌شود تا جوانان در برابر وسوسه مصرف مواد رفتار تاب‌آورانه مناسبی داشته باشند. بنابراین تاب‌آوری می‌تواند سبب انسجام شناختی-هیجانی و تطبیق رفتارهای سازشی و سازگارانه شود و گرایش به سوی مصرف مواد را تعدیل نماید (وایلد، میلن و مک کرا،^۴ ۲۰۱۴).

هدف دیگر پژوهش بررسی ارتباط پنج صفت شخصیت مدل پنج عاملی شخصیت با تاب‌آوری بود. نتایج پژوهش نشان داد چهار صفت از پنج صفت مدل پنج عاملی شخصیت شامل روان رنجورخویی، برونگرایی، گشودگی نسبت به تجارب و باوجدان بودن رابطه

مستقیمی با تاب‌آوری داشتند ولی دلبخیرخویی رابطه مستقیمی با تاب‌آوری نشان نداد. در این میان روان رنجورخویی رابطه منفی با تاب‌آوری نشان داد. در تبیین این یافته می‌توان گفت افرادی که صفت دلبخیرخویی، وظیفه‌شناسی، انعطاف‌پذیری و برونگرایی بالایی دارند، تاب‌آوری بالاتری خواهند داشت. بدین صورت که افراد برونگرا جرات طلب، پرانرژی و جامعه طلب هستند (کاستا و مک کری، ۱۹۹۲). بنابراین به دلیل ارتباط اجتماعی و عاطفی بیشتر با دیگران احتمال دریافت حمایت اجتماعی بیشتری هنگام مواجهه با استرس دارند و بنابراین تاب‌آوری و رویارویی بهتری با شرایط استرس‌زا خواهند داشت. افرادی که دارای نمره بالا در عامل گشودگی به تجربه هستند هم درباره جهان درونی و هم درباره دنیای بیرونی کنجکاوند و زندگی آن‌ها از لحاظ تجربه غنی است، آن‌ها تنوع طلب، دارای کنجکاوی ذهنی و استقلال در قضاوت هستند (کاستا و مک کری، ۱۹۹۲). افراد گشوده نسبت به تجارب و انعطاف‌پذیر به دلیل ویژگی کنجکاوی و کاوشگری، در رویارویی با مشکلات بیشتر به دنبال حل مساله و جستجوی راه حل هستند تا اینکه برخوردی هیجانی داشته باشند، بنابراین تاب‌آوری بالاتری از خود نشان خواهند داد. در مورد صفت با وجدان بودن بهترین توصیف برای این عامل، مفهوم اراده است، فرد وظیفه‌شناس، هدفمند، با اراده و مصمم است، نمره بالا در این عامل با موفقیت شغلی و تحصیلی همراه است، از دیگر ویژگی‌های افراد با نمره بالا در این عامل، دقت، خوش‌قولی، نظم، اتکا به خود و سخت‌رویی در مقابله با شرایط استرس‌زا است (کاستا و مک کری، ۱۹۹۲). بنابراین افراد وظیفه‌شناس در رویارویی با استرس با برنامه‌ریزی و پشتکار، قدرت تاب‌آوری بالاتری در مقایسه با سایر افراد دارند. در نهایت روان رنجورخویی یک عامل از شخصیت است که ثبات عاطفی بالا و اضطراب پایین در یک سوی پیوستار و در سوی دیگر آن، بی‌ثباتی عاطفی و اضطراب بالا قرار دارد. افراد با نمره بالا در این عامل دارای عواطف غیرمنطقی بیشتر و کم‌توانی در مهار رفتارهای تکانشی و ضعف در کنار آمدن با مشکلات هستند. افرادی که نمره‌های آن‌ها در این عامل پایین است با برخورداری از ثبات عاطفی معمولاً آرام، معتدل و

راحت هستند و قادرند با موقعیت‌های پرتنش بدون آشفتگی یا اضطراب مقابله کنند (کاستا و مک کری، ۱۹۹۲). بنابراین داشتن تاب‌آوری پایین در افراد بی ثبات هیجانی قابل تبیین است. اما دلپذیرخویی رابطه معناداری با تاب‌آوری نشان نداد. در تبیین این یافته می‌توان گفت افرادی دلپذیرخو به عواطف و هیجانات خود و دیگران اهمیت زیادی می‌دهند (کاستا و مک کری، ۱۹۹۲)، بنابراین انتظار می‌رود در رویارویی با استرس، گرایش بیشتری به به کارگیری سبک رویارویی هیجان محور داشته باشند (کمپل - سلیس و همکاران، ۲۰۰۶). این سبک مقابله با استرس باعث می‌شود افراد در رویارویی با مشکلات پریشان شوند و تاب‌آوری کمتری نشان دهند.

هدف دیگر پژوهش حاضر بررسی اثر غیرمستقیم ویژگی‌های شخصیتی بر گرایش به اعتیاد از طریق تاب‌آوری بود. نتایج نشان داد چهار صفت روان رنجورخویی، برونگرایی، گشودگی نسبت به تجارب و باوجدان بودن پیش‌بینی کننده غیرمستقیم گرایش به اعتیاد در دانشجویان هستند. در این میان روان رنجورخویی ارتباط مثبت و غیرمستقیمی با گرایش به اعتیاد نشان داد؛ بدین معنی که روان رنجورخویی با کاهش تاب‌آوری سبب افزایش گرایش به اعتیاد در دانشجویان می‌شود. در تبیین این یافته می‌توان گفت افراد دارای روان رنجورخویی بیشتر، به دلیل استفاده از سبک رویارویی با استرس هیجان مدار (واتسون و هیوبارد^۱، ۱۹۹۶)، ناتوانی در کنترل رفتارهای تکانشی در رویارویی با مسائل و فشارهای روانی مختلف در زندگی، بیشتر از سایر افراد دچار تنش و آشفتگی می‌شوند و تاب‌آوری کمتری از خود نشان می‌دهند. تاب‌آوری پایین نیز به نوبه خود منجر به افزایش گرایش به اعتیاد می‌شود. همچنین بر اساس نتایج تحقیق شاه بهرامی، محمدخانی و اکبری (۱۴۰۰) هیجان‌خواهی در افراد مبتلا به اعتیاد بالاتر است و از آنجا که هیجان‌خواهی در افراد روان رنجورخو بالاتر است (مام شریفی، کورانی، درتاج، حق محمدی شرایی و سهی، ۱۳۹۹)، بنابراین به نظر می‌رسد افراد دارای روان رنجورخویی بالاتر به دلیل هیجان‌خواهی بیشتر گرایش بالاتری به اعتیاد نیز نشان می‌دهند.

همچنین نتایج نشان داد برونگرایی رابطه غیرمستقیم، منفی و معناداری از طریق تاب‌آوری با گرایش به اعتیاد دارد. در تبیین این نتیجه می‌توان گفت، افراد برون‌گرا تمایل به شرکت در اجتماعات دارند، هیجان و انگیزش بالایی دارند و تحرک را دوست دارند و می‌توان گفت بین برونگرایی با گرایش به اعتیاد که زمینه به وجود آمدن آن یک خلق نامناسب است، رابطه غیرمستقیمی وجود دارد. افراد برون‌گرا دارای روابط صمیمی، فعالیت اجتماعی زیاد و پیوندهای اجتماعی قوی هستند و همین امر کمک می‌کند تا در شرایط استرس‌زا، حمایت‌های اجتماعی بیشتری در مقایسه با افراد منزوی دریافت کنند و بنابراین با داشتن تاب‌آوری بالاتر در مشکلات احتمال گرایش به اعتیاد در آن‌ها کمتر است. صفت گشودگی نسبت به تجارب نیز رابطه غیرمستقیم، منفی و معناداری با گرایش به اعتیاد از طریق تاب‌آوری نشان داد. در تبیین این یافته می‌توان گفت افراد دارای صفت گشودگی نسبت به تجارب و اطلاعات مختلف در مورد مسائل زندگی گشودگی دارند و از این طریق تجربه زیادی در مورد حل مسائل مختلف زندگی کسب می‌کنند (کاستا و مک کری، ۱۹۹۲). بنابراین در رویارویی با مشکلات تاب‌آوری بیشتری از خود نشان داده و در نتیجه احتمال گرایش به اعتیاد در آن‌ها کمتر است. در نهایت صفت باوجدان بودن نیز رابطه غیرمستقیم و منفی با گرایش به اعتیاد از طریق تاب‌آوری نشان داد. در تبیین این یافته می‌توان گفت افراد باوجدان در انجام تکالیف زندگی نظم و برنامه‌ریزی زیادی دارند، بنابراین با احتمال بیشتری از سبک مقابله با استرس مساله‌مدار استفاده می‌کنند و در نتیجه در رویارویی با مشکلات مختلف زندگی تاب‌آوری بیشتری از خود نشان می‌دهند و احتمال اینکه به رفتارهای مخربی چون گرایش به اعتیاد در برخورد با مشکلات پناه ببرند کمتر است (واتسون و هیوبارد، ۱۹۹۶). تبیین دیگری که در ارتباط نقش میانجی تاب‌آوری در ارتباط صفات شخصیت و گرایش به اعتیاد می‌توان ارائه داد این است که افراد دارای صفات برونگرایی، دلبذیرخویی، باوجدان بودن و روان رنجورخویی پایین تحمل پریشانی بیشتری در شرایط استرس‌زا دارند (کرمی، امینی، بهروزی و جعفری نیا، ۱۳۹۹). همین ویژگی به تاب‌آوری بیشتر آنها کمک می‌کند و از این طریق آمادگی و گرایش به اعتیاد را کاهش می‌دهد.

در مجموع پژوهش حاضر نشان داد تاب‌آوری به عنوان متغیر میانجی در ارتباط میان ویژگی‌های شخصیتی و گرایش به اعتیاد در دانشجویان باشد و بنابراین از طریق آموزش تاب‌آوری در دانشجویان می‌توان احتمال گرایش به اعتیاد در آن‌ها را کاهش داد. در واقع با وجود تفاوت‌های شخصیتی دانشجویان و تاثیر این ویژگی‌های شخصیتی بر گرایش به اعتیاد، پژوهش حاضر نشان می‌دهد رابطه میان صفات شخصیت و گرایش به اعتیاد مستقیم نیست و متغیر میانجی در این رابطه، تاب‌آوری است که می‌تواند اثرات داشتن صفات مختلف شخصیتی بر گرایش به اعتیاد را تعدیل و میانجی‌گری کند. داشتن تاب‌آوری مناسب با توجه به مشکلات اجتماعی و شناختی دانشجویان می‌تواند موجبات افزایش کارکرد شناختی-هیجانی، عاطفی و در نهایت کاهش گرایش به اعتیاد در جوانان گردد. تاب‌آوری داشتن برای دانشجویان سبب افزایش تنظیم رفتاری می‌گردد و می‌توان گفت به دلیل این که توانایی انعطاف در برابر ناراحتی و کنترل هیجان به جای بیش بهادادن به آن را تقویت می‌کند، سبب استقامت رفتاری جوانان در برابر وسوسه مصرف مواد در مواجهه با مشکلات می‌شود. داشتن صفات شخصیتی مثبتی نظیر برون‌گرایی، گشودگی، باوجدان بودن و ثبات هیجانی از طریق افزایش تاب‌آوری دانشجویان در مقابله با مشکلات و ناکامی‌ها، در برابر گرایش به اعتیاد نقش پیشگیرانه‌ای ایفا می‌کند.

پژوهش حاضر بر روی نمونه محدودی صورت پذیرفت؛ بنابراین در تعمیم نتایج باید محتاط بود. پیشنهاد می‌شود که پژوهش حاضر علاوه بر دانشجویان در جامعه دانش‌آموزی برگزار شود و با انجام چنین پژوهشی مولفه‌های مهم در گرایش به اعتیاد در کل جامعه آموزشی اولویت‌بندی شود. پیشنهاد می‌گردد پژوهش‌های آینده به بررسی عوامل میانجی مهم شناختی، هیجانی و اجتماعی در ارتباط بین تاب‌آوری، ویژگی‌های شخصیتی با گرایش به اعتیاد بپردازند. همچنین انجام پژوهش حاضر با لحاظ کردن تفاوت‌های دو جنس توصیه می‌شود.

منابع

ابهری، قدمعلی (۱۳۹۶). بررسی رابطه احساس صفات شخصیتی با گرایش به اعتیاد دانشجویان. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی تهران.

- آزادی، جعفر؛ رسولی، ندا و عشایری، لیلا (۱۳۹۵). بررسی رابطه تاب‌آوری و استرس ادراک شده با اعتیاد پذیری جوانان. *تازه‌های روانشناختی*، ۱۰ (۴)، ۱-۱۳.
- اسمعیل‌خانی، فرشته؛ احدی، حسن و مظاهری، محمدمهدی (۱۳۹۲). بررسی روابط ساده و چند گانه هوش هیجانی، خودکارآمدی و سرسختی روانشناختی با سبک مدیریت تعارض سازش در دانشجویان. *تازه‌های روانشناسی*، ۱۱ (۴)، ۶۰-۷۸.
- حمید، علی (۱۳۹۴). *رابطه صفات شخصیتی و شادکامی با گرایش به اعتیاد دانش‌آموزان دبیرستانی*. پسر. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، چاپ نشده، دانشگاه آزاد اسلامی مشهد.
- خانزاده، علی (۱۳۹۶). *بررسی رابطه تنظیم هیجانی و تاب‌آوری با گرایش به اعتیاد در نوجوانان*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی گرمسار.
- خرمایی، فرهاد و فرمانی، اعظم (۱۳۹۳). بررسی شاخص‌های روانسنجی فرم کوتاه پرسشنامه پنج عامل بزرگ شخصیت. *روش‌ها و مدل‌های روانشناختی*، ۴ (۱۶)، ۲۹-۳۹.
- ساعتچی، محمود؛ کامکاری، کامبیز و عسکریان، مهناز (۱۳۹۰). *آزمون‌های روان‌شناختی*. تهران: ویرایش.
- شاکری‌نیا، محمد و محمدپور، محمدعلی (۱۳۸۹). *رابطه استرس شغلی و تاب‌آوری با فرسودگی شغلی در پرستاران زن. فصلنامه دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه*، ۲۳ (۳)، ۳۸-۲۱.
- شاه بهرامی، مایده؛ محمدخانی، شهرام و اکبری، محمد (۱۴۰۰). نقش تشخیصی تحمل پریشانی، فراشناخت، هیجان‌خواهی و بی‌نظمی اجتماعی ادراک شده در مصرف‌کنندگان متامفتامین، تریاک و الکل. *فصلنامه اعتیادپژوهی*، ۱۵ (۶۰)، ۳۲۵-۳۵۰.
- شاهرخی، رضا (۱۳۹۰). *رابطه سبک‌های مقابله‌ای و سرسختی روان‌شناختی با استعداد اعتیاد دانشجویان دانشگاه پیام‌نور کاشمر*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه پیام‌نور کاشمر.
- شفیع‌زاده، رقیه (۱۳۹۶). *رابطه تاب‌آوری با مدل پنج عاملی شخصیت. دانش و پژوهش در روانشناسی کاربردی*، ۱۳ (۳)، ۹۵-۱۰۲.
- علایی خرایم، سارا؛ بشرپور، سجاد؛ حاجلو، نادر و نریمانی، محمد (۱۴۰۰). طراحی و آزمون الگویی از پیشایندهای خانوادگی و فردی گرایش به مصرف مواد در دانشجویان. *فصلنامه اعتیاد پژوهی*، ۱۵ (۵۹)، ۱۱۱-۱۳۸.
- قادری، مصطفی و آرمان، حمید (۱۳۹۵). *رابطه تاب‌آوری و تنظیم هیجانی با گرایش به اعتیاد در نوجوانان دبیرستانی. مجله دانشگاه اصفهان*، ۲۱ (۱)، ۱۴۷-۱۶۰.
- قبری‌طلب، محمد و فولادچنگ، محبوبه (۱۳۹۴). *رابطه بین تاب‌آوری و نشاط ذهنی با استعداد اعتیاد در دانشجویان. فصلنامه اعتیاد پژوهی*، ۹ (۳۴)، ۹-۲۲.

قهرمان، مینا و بسطامی، محمود (۱۳۹۵). رابطه تنظیم هیجانی و تاب‌آوری با گرایش به اعتیاد دانش‌آموزان دبیرستانی. *مطالعات تربیتی دانشگاه فردوسی مشهد*، ۱۱ (۱)، ۴۴-۵۶.

کرمی، ناهید؛ امینی، ناصر؛ بهروزی، محمد و جعفری نیا، غلامرضا (۱۳۹۹). پیش‌بینی تحمل پریشانی بر اساس سیستم‌های مغزی-رفتاری، ویژگی‌های شخصیتی هگزاکو و انزوای اجتماعی در افراد وابسته به مواد مخدر. *فصلنامه اعتیاد پژوهی*، ۱۴ (۵۸)، ۲۶۵-۲۹۰.

گرشایوی، حسین (۱۳۹۵). *رابطه بین صفات شخصیتی با اعتیادپذیری در دانش‌آموزان دختر دبیرستانی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی اهواز.

مام شریفی، پیمان؛ کورانی، زینب؛ درتاج، فریبرز؛ حق محمدی شراهی، قباد و سهی، مجید (۱۳۹۹). تدوین مدل آمادگی به اعتیاد بر اساس باورهای فراشناختی و آمادگی به اعتیاد: نقش واسطه‌ای پنج عامل بزرگ شخصیت. *علوم روانشناختی*، ۱۹ (۹۴)، ۱۲۱۹-۱۲۲۹.

محمدی احمدآبادی، ناصر و گلستانی نژاد، راضیه (۱۳۹۹). نقش میانجی وقایع استرس‌زای زندگی در ارتباط بین ویژگی‌های شخصیتی و آمادگی برای اعتیاد. *فصلنامه اعتیاد پژوهی*، ۱۴ (۵۸)، ۱۹۱-۲۱۶.

محمدی پور، روزین (۱۳۹۵). *رابطه رضایت از زندگی و تاب‌آوری با گرایش به اعتیاد در دانش‌آموزان دبیرستانی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی کازرون.

هاشمی، فریبرز (۱۳۹۴). *بررسی رابطه بهزیستی و تاب‌آوری با اعتیاد پذیری دانشجویان دختر*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی شیراز.

References

- Campbell-Sills, L., Cohen, S. H., Stein, M. B. (2006). Relationship of resilience and personality, coping and psychiatrics symptoms in young adulth. *Behaviour Research and Therapy*, 44(4), 585-599.
- Chassin, L. O, Pitts, S. & Prost, J. (2002). Binge drinking trajectories from adolescence to emerging adulthood in a high risk sample. *Journal of Counsolting and Clinical Psychology*, 70(1), 67-78.
- Connor, K. M., & Davidson, J. R. T. (2003). Development of a New Resilience Scale: The Connor-Davidson Resilience Scale (CD-RISC). *Depression and Anxiety*, 18, 76-82.
- Costa, P. T., & McCrae, R. R. (1992). Revised NEO Personality Inventory (NEO PI-R) and NEO Five-Factor Inventory (NEO-FFI) professional manual. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.
- Cousijn, J., Luijten, M. & Ewing, S. W. (2018). Adolescent resilience to addiction: a social plasticity hypothesis. *Lancet Child Adolescent Health*, 2(1), 69-78.
- Fredrickson, B. L. (2004). The role of positive emotion in positive psychology. *American Psychologist*, 56(3), 218-226.
- Garnezy, N., Masten, A. (1991). The protective role of competence indicators in children at risk. In E. M Comings, A. L. Green & K. H. Karraki (Eds.), *Life spandevlopmental psychology: prospective on stress and coping* (pp.151-174). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associate.

- Gottman, J. M. (2015). Psychology and the study of personality characteristic on ready addiction. *Involver Psychology*, 4(6), 169-197.
- Helinsoon, D., & Milner, F. (2016). Relationship of resilience and obsessive rumination with tendency in addiction. *Journal of Human Reproduction*, 22(3), 869-877.
- Hill, K. G., White, H. R., Chung, I. J., Hawkins, J. D. & Catalano, R. F. (2000). Early adult outcome of adolescent binge drinking trajectories. *Alcoholism Clinical and Experimental Research*, 24(6), 892- 902.
- Hu, T., Zhang, D., Wang, J. (2015). A meta-analysis of the trait resilience and mental health. *Personality and Individual Differences*, 76(1), 18-27.
- Jacson, K., & Werati, P. (2014). The relationship between resilience and emotion burnout with tendency in addiction. *Journal of Behavior*, 32(3), 323-334.
- Jebraele, H., Habibi, M., Nazemi, A. (2019). Mediation role of resilience and tendency to addiction regarding the effect of gender on substance use. *Journal of Research and Health*, 3(9), 236-245.
- Jiy, Y., & Wiley, D. (2016). The relationship between personality characteristic with tendency in addiction. *Journal of Educational Psychology*, 33(5), 486-512.
- Judith, A. & feeny, J. A. (2016). The relationship between resilience, quality of life with tendency in addiction. *Journal of Adolescence*, 6(11), 383-410.
- Kennedy, B., Chen, R., Fang, F., Valdimarsdottir, U., Montgomery, S., Larsson, H. (2019). Low stress resilience in late adolescence and risk of smoking, high alcohol consumption and drug use later in life. *Journal of Epidemiol Community Health*. 73(6), 496-501.
- Krueger, R., Hichs, B., Patrick, C, Carlson, S., Lacocho, W & Mc Gue, M. (2002). Etiological connections among substance dependence, antisocial behavior and personality. *Journal of Abnormal Psychology*, 111(2), 411-424
- Lee, D., & Masish, H. (2016). Relationship between personality characteristic with tendency to addiction. *Psychological Science*, 10(6), 105-118.
- McCrae, R. R., & Costa, P. T. (1987). Validation of the five-factor model of personality across instruments and observers. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(1), 81-90.
- Moradinazar, M., Najafi, F., Jalilian, F., Pasdar, Y. (2020). Prevalence of drug use, alcohol consumption, cigarette smoking and measure of socioeconomic-related inequalities of drug use among Iranian people: findings from a national survey. *Substance Abuse Treatment Prevention and Policy*, 15(5), 39.
- Soroosh, D., Neamatshahi, M., Zarmehri, B., Nakhaee, S., Mehrpour, O. (2019). Drug-induced prolonged corrected QT interval in patients with methadone and opium overdose. *Substance Abuse Treatment Prevent Policy*, 14(1), 1-5
- Watson, D., Hubbard, B. (1996). Adaptational style and dispositional structure: coping in the text of five-factor model of personality. *Journal of Personality*, 64(4), 735-744.
- Wild, P., Milen, F., & McCare, G. (2014). The relationship between of resilience and sleep quality with tendency in addiction. *Journal of American Psychiatry*. 40(10), 118-129.
- Yeruf, E., & Sefin, P. (2017). The relationship between resilience and alexithymia with tendency in addiction. *Cognitive Behavior Therapy*. 34(4), 26-32.